

2. דמי מזונות

א. כללי

חוק המזונות מבטיח תשלום לנשים גרושות, נפרדות, ידועות בציבור או נשים שנישאו שנית, שביטוח הדין פסק להן מזונות, אך החייב בדמי המזונות אינו ממלא את חובתו כלפיהן. סכום התשלום הוא הסכום שנקבע בפסק הדין או הסכום שנקבע בתקנות חוק המזונות - הנמוך מבין השניים: כאשר דמי המזונות שנפסקו גבוהים מהתשלום המתחייב מן התקנות, ישולם הסכום שנקבע בתקנות ובכפוף למבחן הכנסות. שיעור דמי המזונות שנקבע בתקנות שווה לשיעור הגמלה להבטחת הכנסה למשפחות חד-הוריות.

המוסד לביטוח לאומי אחראי גם לגביית דמי המזונות שנפסקו בפסק הדין באמצעות הליכי הוצאה לפועל הננקטים כנגד החייב. לפיכך זכאית לתשלום מזונות מן הביטוח הלאומי רק אישה שאינה נוקטת בעצמה הליכים לביצוע פסק הדין או שהפסיקה הליכים כאלה לפני שהגישה בקשה למוסד. כאשר המוסד גובה מן החייב סכום הגבוה מן הסכום ששולם לאשה, היא זכאית לקבל את ההפרש.

התיקונים שהונהגו במבחן ההכנסות בחוק הבטחת הכנסה השפיעו גם על אוכלוסייה זו, ובשנת 2013 נמשכה הירידה שהחלה ב-2005 במספר הנשים שקיבלו דמי מזונות מהמוסד לביטוח לאומי - בשיעור של כ-4% בכל שנה עד 2008. בשנים שלאחר מכן הירידות היו מתונות יותר - כ-2.5% במוצע לשנה. בשנת 2013 שולמו דמי מזונות לכ-18,300 נשים במוצע לחודש - מספר הנמוך בעשרים שנים האחרונות. נוסף על כך, כפי שיצוין בהמשך, הוסיף להצטמצם מספרן של הנשים שקיבלו גם דמי מזונות וגם גמלה להבטחת הכנסה.

ב. מקבלות דמי מזונות

מאפייני הדמוגרפיה של הנשים שקיבלו דמי מזונות ב-2013 היו דומים למאפיינים בשנים הקודמות: כ-68% מהן היו גרושות, כ-13% חיו בנפרד מבן זוגן אף שעדיין היו נשואות לו, 9% נישאו שנית, והיתר, כ-10%, היו ידועות בציבור (לוח 1). יש לציין כי עולה בבירור מגמת ירידה קלה באחוז הגרושות מתוך סך כל המקבלות - מ-72.8% ב-2005 ל-67.6% ב-2013, ובמקביל עלייה באחוז הרווקות - מ-5% ב-2005 ל-10% ב-2013. ב-2013 רוב הנשים שקיבלו דמי מזונות (כ-80%) היו אמהות לילד אחד או לשניים (לעומת 63% מכלל המשפחות עם ילדים באוכלוסייה), וכ-8% היו אמהות לארבעה ילדים ויותר (לעומת 17% מכלל המשפחות עם ילדים באוכלוסייה).

בשנים האחרונות ניכרת ירידה במספר המקבלות דמי מזונות - מכ-22 אלף נשים ב-2007 לכ-18 אלף ב-2013 (לוח 2). שיעור הנשים שקיבלו דמי מזונות בחלוקה לפי פסקי דין ומאפייני התעסוקה שלהן הושפע ב-2003 מתיקוני החקיקה, אך בדרך כלל היה דומה בשנים 2004-2012. 74% מהנשים קיבלו מזונות לפי פסקי דין והשאר לפי התקנות, 5% קיבלו את מלוא השיעור הנקוב בתקנות וכ-21% קיבלו תשלום מופחת בגין הכנסות מעבודה. הסכום הממוצע ששולם לנשים היה כ-21% מהשכר הממוצע במשק (כ-1,878 ש"ח לחודש), אך יש פער גדול בין הסכום שקיבלו נשים לפי פסק דין לבין הסכום ששולם לפי התקנות. ב-2013 היה הסכום הממוצע ששולם לפי פסקי דין 21% בלבד מהשכר הממוצע ואילו לפי התקנות - 35% למי שקיבלה את מלוא השיעור ו-19% למי שקיבלה שיעור מופחת (לוח 3).

כ-68% מהנשים שקיבלו דמי מזונות ב-2013 היו גרושות, כ-13% חיו בנפרד מבן זוגן אף שעדיין היו נשואות לו, 9% נישאו שנית

בשנים האחרונות ניכרת ירידה במספר המקבלות דמי מזונות

לוח 1

מקבלות דמי מזונות לפי מצב משפחתי (אחוזים), 2013-2007

שנה	סך הכל			
	מספרים מוחלטים	אחוזים	נשואה לחייב	גרשה
2007	21,771	100.0	13.8	72.1
2008	20,784	100.0	14.0	71.4
2009	20,253	100.0	13.7	70.6
2010	20,012	100.0	13.8	69.4
2011	19,438	100.0	13.7	68.7
2012	18,745	100.0	13.2	68.2
2013	18,283	100.0	13.4	67.6

כ-44% מקרב המקבלות דמי מזונות ב-2013 עבדו (לעומת כ-75% בכלל הנשים באוכלוסייה הנשואות עם ילדים), אך מצבן הכלכלי לא היה שפיר. הסכום שנפסק לרובן בבית הדין היה נמוך עד כי לא היה צורך לעשות מבחן הכנסות (מאחר שבקביעת פסק הדין מובאת בחשבון הכנסתה של האישה מעבודה). סכום דמי המזונות הממוצע שקיבלו נשים עובדות הגיע ל-17% בקירוב מהשכר הממוצע במשק. בתוספת ההכנסות שהיו להן מעבודה, הגיעה הכנסתן הכוללת לפחות ממחצית השכר הממוצע במשק - שיעור הגבוה ב-30% בלבד מגובה דמי מזונות של נשים שקיבלו את מלוא התשלום לפי התקנות.

מניתוח זה עולה, שחוק המזונות כשלעצמו אינו מבטיח לכל הנשים הנזקקות לו את הכנסת המינימום. לפיכך נשים שביט דין פסק להן דמי מזונות נמוכים ושאינן להן כל הכנסה אחרת, או שהכנסתן ממקורות אחרים נמוכה מאוד, זכאיות להשלמת הכנסה מהמוסד לביטוח לאומי מכוח חוק הבטחת הכנסה, כל עוד מתקיימים בהן כל תנאי הזכאות האחרים להשלמת הכנסה מכוח חוק זה. ואכן, 3,929 נשים בממוצע שקיבלו דמי מזונות מדי חודש קיבלו גם השלמת הכנסה מכוח חוק הבטחת הכנסה ב-2013, לעומת 6,892 ב-2006. ב-2006 הן היו כ-30% מכלל הנשים שקיבלו דמי מזונות, אך שיעור זה ירד לכ-22% ב-2013.

חוק המזונות כשלעצמו אינו מבטיח לכל הנשים הנזקקות לו את הכנסת המינימום

לוח 2

מקבלות דמי מזונות לפי סוג התשלום (אחוזים), 2013-2007

שנה	תשלום לפי תקנות			סך הכל	
	בהפחתה	מלא	תשלום לפי פסקי דין	אחוזים	מספרים מוחלטים
2007	22.7	6.3	71.0	100.0	21,771
2008	23.5	6.2	70.3	100.0	20,784
2009	22.0	5.7	72.3	100.0	20,253
2010	21.6	4.9	73.5	100.0	20,012
2011	21.7	5.2	73.1	100.0	19,438
2012	20.9	4.9	74.2	100.0	18,745
2013	20.5	5.3	74.2	100.0	18,283

לוח 3

תשלום ממוצע של דמי מזונות כאחוז מהשכר הממוצע במשק,
לפי סוג התשלום ועבודה, 2007-2013

שנה	סך הכל	סוג התשלום			עבודה	
		לפי התקנות		לפי פסקי דין	עובדת	לא עובדת
		מופחת	מלא			
2007	19.1	17.2	35.0	18.3	15.2	22.6
2008	19.3	17.6	34.6	18.6	15.3	22.9
2009	20.3	18.6	36.2	19.6	16.2	23.8
2010	20.4	18.7	35.9	19.9	16.3	23.9
2011	20.6	18.8	35.8	20.1	16.5	24.2
2012	20.7	18.9	35.6	20.2	16.6	24.1
2013	20.8	19.2	35.4	20.8	16.7	24.1

